

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗМІН

*К. В. Багмет, к. е. н., докторант, Сумський державний університет,
kbagmet2017@gmail.com*

У статті проведено дослідження передумов інституційних змін у соціальній сфері України через аналіз якості інституційного режиму та чинної моделі управління і фінансування соціальних послуг. Порівняльний аналіз країн за співвідношенням індексу економіки знань у часі показав, що саме за рахунок інституційної складової відбувається зменшення значення даного індексу. Країни з високим рівнем доходу не демонструють динаміку суттєвого зростання за цим індексом. Репрезентативним є те, що країни, які знаходяться на шляху створення конкурентних інститутів (країни Балтії, Польща) демонструють зростаючу динаміку індексу економіки знань, в тому числі за розвитком інститутів. Інформативним є також аналіз окремих складових індексу економіки знань. Так, за кількісним показником, що характеризує економічний та інституційний режими, Україна демонструє зниження якості інституційного середовища за період з 2000 по 2012 роки.

Проведено порівняльний аналіз моделей управління соціальними послугами України та розвинених країн світу. Виявлено, що в Україні сформована багаторівнева модель управління соціальними послугами, особливістю якої є віднесення більшості послуг до усіх трьох рівнів управління та фінансування. Результати аналізу свідчать, що управління наданням соціальних послуг розподілено в межах широкого кола зацікавлених сторін. Основна відмінність моделей управління соціальними послугами в Україні та у країнах аналізованої групи полягає у ступені залучення приватного капіталу.

Сучасні тенденції розвитку соціальної сфери свідчать про необхідність розвитку у соціальній сфері інститутів ринкової економіки: ринку соціальних послуг, соціального підприємництва у поєднанні з розвитком інвестицій соціального впливу. Регулювання цих процесів необхідно здійснювати на таких принципах, як: пріоритет соціальних цілей у співпраці стейкхолдерів, постійне удосконалення якості, пріоритетність одного рівня управління бюджетними коштами, етапність та комплексна оцінка наслідків впровадження нових моделей управління соціальними послугами.

Ключові слова: соціальна сфера, інституційні зміни, індекс економіки знань, управління, соціальне підприємництво, інвестиції соціального впливу, фінансове забезпечення інституційних перетворень.

Постановка проблеми. Питання реалізації реформ у соціальній сфері, зокрема формування ефективної моделі фінансування соціальних послуг, дедалі активніше піднімається науковцями та практиками. Актуалізуються питання децентралізації соціальних послуг, зміни традиційного для України відомчого принципу фінансування, залучення недержавних (громадських, релігійних) організацій до фінансування соціальних послуг. Зокрема у праці [1] зазначається, що «недержавний сектор швидше реагує на зміни в соціальній політиці та у пот-

ребях громадян і здатний забезпечити ефективнішу роботу з клієнтами. Тому необхідно більше використовувати потенціал третього сектору». Попри очевидність цього твердження необхідно усвідомлювати, що переорієнтація чинної вітчизняної системи соціального захисту і соціального забезпечення на соціальні послуги потребує значно більшого, ніж просто заклик до залучення третього сектора.

Проблема полягає у розробленні ґрунтовної теоретичної та методологічної бази

дослідження інституційних змін та їх подальшої підтримки, адже інститути створюють не лише обмеження чи стимули для соціальних дій, але власне можливість для їх реалізації. В умовах коли досягнута макроекономічна стабільність, все більшого значення набуває завдання підвищення якості внутрішніх інституційних основ [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням інституційних змін в економіці, в тому числі у соціальній сфері займалися такі вчені як Горемікіна Ю. [1], Норт Д. [3], Клейнер Г. [4], Кузьминов Я., Радаєв В., Яковлев А., Ясин Е. [5], Уільямсон О. [6], Герінг Т., Обертур С. [7; 8], Кінгстон К., Кабаллеро, Г. [9], Рональд Г. [10] та інші. Проте невирішеним залишається питання формування теоретичних засад державного регулювання інституційних змін соціальної сфери як одного зі значних факторів економічного розвитку національної економіки.

Формулювання мети статті. Метою статті є обґрунтування принципів державного регулювання інституційних змін соціальної сфери на основі аналізу динаміки інституційних змін та структури управління соціальним послугами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наразі на міжнародному рівні і на рівні окремих держав, в тому числі держав з високим рівнем доходу, зростає визнання того факту, що традиційні джерела фінансування розвитку, зокрема офіційна допомога з метою розвитку, недостатні для вирішення масштабних і складних соціальних завдань. Наголошується на необхідності налагодити партнерські відносини, які заохочують краще співробітництво між державним і приватним секторами, а також для мобілізації додаткових фінансових ресурсів для вирішення соціальних питань. Тому розвиток інститутів взаємодії приватного та публічного капіталу є наразі одним із найбільш перспективних.

Проведемо аналіз передумов інституційних змін у соціальній сфері України, а саме аналіз якості інституційного режиму та аналіз чинної моделі управління та фінансування соціальних послуг. Передусім зауважимо, що питання оцінювання якості інститутів є досить складним, проте необхідним

для пошуку подальших напрямів розвитку завданням. Наразі національна економіка опинилася в ситуації, коли подальше економічне зростання, створення добробуту обмежується чинною інституціональною структурою. Як зазначають зокрема вчені, що до-сліджували процес реформування російської економіки, «модернізація для нас – це не стільки оновлення обладнання, інвестиції і, навіть, не інновації, це передусім досягнення конкурентоздатності інститутів, а отже, спрямовані їх зміни» [5, с.5]. Як зазначають автори роботи [5], якщо не ліквідувати причини, що лежать в основі інституційних недоліків, то проведення реформ може не мати впливу на інституційні результати, оскільки зміни в одному інституті будуть нівелюватися змінами в іншому. І саме політика щодо ліквідації інституційних недоліків є одним із факторів значних позитивних змін, що відбулися за останні 30 років. [5, с.127].

Окремі дослідження засвідчили, що якість інститутів країн СНД (до яких належала Україна на момент проведення дослідження) та країнах Африки південніше Сахари залишається нижчою, ніж в інших країнах [2, с.127]. Аналіз індексу економіки знань (Knowledge Economy Index – *KEI*), складеному Світовим банком (таблиця 1), в цілому підтверджує такі висновки. Цей кількісний індикатор ми обрали як такий, що враховує поряд з іншим якість інституційного середовища.

Крім того, на нашу думку, *KEI* є показником, що в узагальненому вигляді відображає взаємозв'язок між розвитком національної економіки та її соціальної сфери. Власне термін «економіка знань» введено в науковий обіг з метою показати важливість знань як фактора економічної ефективності [12].

Програмою Світового банку «Знання для розвитку» (Knowledge for Development Program) розроблено рамку для оцінювання стратегії переходу до економіки знань оцінки, що включає чотири основні складові:

– економічний і інституційний режими, що формують стимули для ефективного створення, поширення та використання існуючих знань;

Індекс економіки знань, зважений за чисельністю населення та його складові за окремими країнами

	Місце у рейтингу*	1995			2000			2012		
		<i>KEI</i>	<i>K1</i>	<i>K2</i>	<i>KEI</i>	<i>K1</i>	<i>K2</i>	<i>KEI</i>	<i>K1</i>	<i>K2</i>
Нідерланди	4	9,44	9,52	9,58	9,34	9,53	9,27	9,11	9,46	8,79
Норвегія	5	9,46	9,09	9,37	9,25	9,00	9,12	9,11	9,01	9,47
США	13	9,53	9,55	9,30	9,28	9,55	9,07	8,77	9,46	8,41
Велика Британія	14	9,09	9,40	9,38	8,89	9,38	9,06	8,76	9,12	9,20
Литва	32	6,25	5,29	7,14	7,25	6,42	7,81	7,80	6,82	8,15
Латвія	37	6,51	4,56	7,29	7,20	6,31	7,67	7,41	6,56	8,21
Польща	38	6,85	6,22	6,23	7,32	6,86	7,04	7,41	7,16	8,01
Україна	55	5,96	6,10	3,05	5,65	6,35	3,08	5,73	5,76	3,5

Джерело: складено за: [11]

* – за даними 2012 року

K1 – індекс, що характеризує економічний та інституційний режими (Economic and institutional regime)

K2 – індекс знань (Knowledge Index)

– освіта та кваліфікація населення, яке може створювати та використовувати знання;

– ефективна інноваційна система, що складається з науково-дослідних центрів, університетів, аналітичних центрів та інших організацій, які можуть не тільки долучитись до зростаючого «запасу глобальних знань», але використовувати, адаптувати їх до місцевих потреб, створювати нові знання;

– динамічна інформаційна інфраструктура, яка може сприяти ефективному поширенню та обробці інформації [12].

Як свідчать дані таблиці 1 в Україні спостерігається зниження індексу економіки знань порівняно з 1995 р. Загалом станом на 2012 р. Україна посіла 55 місце серед 144 країн за індексом економіки знань [11]. Співвідношення у часі цього показника за окремими країнами (рис. 1) свідчить, що наша держава протягом досліджуваного періоду не здійснила якісної зміни інститутів (саме за рахунок цієї складової відбувається зменшення значення індексу), що в кінцевому підсумку погіршило положення країни (точка нижче умовної бісектриси).

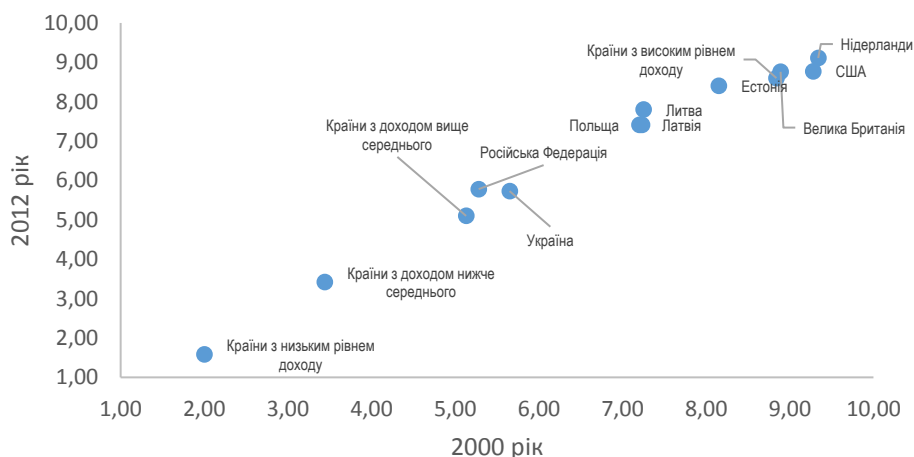

Рис. 1.1 Співвідношення індексу економіки знань за окремими країнами 2012–2000 рр.

Побудовано за: [11; 12]

Як бачимо, країни з високим рівнем доходу також не демонструють динаміку суттєвого зростання. Хоча порівняння з ним є не досить інформативним, адже на початок

періоду дослідження вони мали набагато вищий рівень розвитку за усіма параметрами. Досить репрезентативним, є те, що країни, які знаходяться на шляху створення кон-

ку-рентних інститутів (країни Балтії, Польща) демонструють зростаючу динаміку індексу економіки знань, в тому числі за розвитком інститутів, що поряд з іншим пояснює економічні успіхи цих країн.

Інформативним є також аналіз окремих складових індексу економіки знань. Так, за кількісним показником, що характеризує економічний та інституційний режими, Україна демонструє зниження за період з 2000 по 2012 роки. Тобто якість інституційного середовища погіршується, що відбувається на тлі світових та європейських процесів розвитку інститутів у галузі освіти, соціального захисту – інституалізації соціальної відповідальності, розвитку інвестицій соціального впливу тощо. Соціально-економічна нестабільність в умовах відсутності якісних інституційних змін посилює соціальну нерівність, вжиті заходи глибинно

не вирішують проблему, а навпаки сприяють перерозподілу фінансових ресурсів на користь секторів з низькою конкурентоспроможністю, що сповільнює економічний розвиток.

Оцінювання, проведене на основі КЕІ, характеризує внутрішні передумови для реалізації інституційних змін, проте зовнішні фактори також здійснюють значний вплив. І саме зовнішні орієнтири заохочують інституційні зміни у країнах, що розвиваються. Зовнішні орієнтири більш ефективні тоді, коли вони надають країні ясні і відчутні вигоди від проведення інституційних реформ і коли вони підкріплюються хто користується довірою механізмом зобов'язань [5].

Тому модель управління соціальними послугами України дослідимо у порівнянні з розвиненими країнами (таблиця 2).

Таблиця 2
Розмежування рівнів управління соціальними послугами у країнах Великої сімки, Австралії та Україні

	Соціальний захист		Зайнятість		Забезпечення житлом		Охорона здоров'я			Освіта			Громадський порядок	
	Соціальна допомога	Грошові виплати сім'ям	Центри праці	Грошові виплати	Заклади (для бездомних, дітей)	Соціальне житло	Вторинна медична допомога	Первинні медичні послуги	Психічне здоров'я / консультативні послуги	Обов'язкова	Догляд за дітьми	Освіта дорослих (навчання впродовж життя)	Поліція	В'язниці
Австралія	Д/Ф	Д/Ф	Д/Ф	Д/Ф	Д/Ф, Р	Д/Ф, Р	Р	Р	Р	Р	Р	Р	Д/Ф, Р	Р
Канада	Р	Д/Ф, Р	Д/Ф з 2017	Д/Ф	...	Р	Р	Р	Р	Р	Р	Р	Д/Ф, Р, М	Д/Ф
Франція	Р, М	Д/Ф, Р	М	Д/Ф, М	Р	Д/Ф, М	Р	Р	Р	Д/Ф	Р, М	Д/Ф	Д/Ф, Р	Д/Ф
Німеччина	Р	Д/Ф	М	Д/Ф, Р	М	Р, М	Р, М	НП з Р, М	Р, М	Р	М	Р	Д/Ф	Р
Італія	Р, М	Д/Ф	Р	Д/Ф	...	М	Р	Р	Р	Р, М	Р, М	...	Д/Ф, М	Д/Ф
Японія	М	М	...	Д/Ф	Д/Ф, Р	Д/Ф, Р	Д/Ф	М	М	Д/Ф	Д/Ф, М	Д/Ф
Велика Британія	Д/Ф	Д/Ф	Д/Ф	Д/Ф	М	М	Д/Ф, Р	Д/Ф, Р	Д/Ф, Р	Д/Ф, М	Д/Ф, М	...	Р	Д/Ф (НП)
США	Д/Ф, Р, М	Д/Ф, Р	Д/Ф, Р	Д/Ф, Р	Д/Ф, Р, М	Д/Ф, Р, М	НП з Д/Ф, Р	НП з Д/Ф, Р	НП з Д/Ф, Р	НП з Д/Ф, Р	НП з Д/Ф, Р	НП з Д/Ф, Р	Р, М	Д/Ф, Р (НП)
Україна*	Д/Ф, Р, М	Д/Ф, Р, М	Д/Ф	Д/Ф	Р, М	Д/Ф, Р, М	Д/Ф, Р, М	Д/Ф, М	...	Д/Ф, Р, М	Р, М	Д/Ф, Р **	Д/Ф, М	Д/Ф

Джерело: складено за: [13; 14]

Д/Ф – державний (федеральний) бюджет, Р – регіональні (області, провінції, округу тощо); М – місцеві (локальні, муніципальні бюджети); НП – особиста участь надавача послуги у фінансуванні; * – складено автором за [13]; ** – післядипломна освіта

Стосовно розвитку соціальної сфери національної економіки увага науковців і практиків зосереджена на організаційних та управлінських аспектах передачі повноважень щодо фінансування соціальних видатків на той чи інший управлінський рівень.

Наразі в Україні переважає бюджетне фінансування за усіма соціальними галузями, для більшості з них бюджетні кошти залишаються єдиним джерелом фінансування. Загалом модель управління соціальними видатками можна охарактеризувати як досить централізовану і складну.

Як свідчать дані таблиці 2, в країнах, що аналізуються, управління наданням соціальних послуг розподілено в межах широкого кола зацікавлених сторін. Причому для Австралії, Великобританії, Франції та Японії характерним є більш централізована модель управління соціальними послугами – значна їх кількість зосереджена на рівні центрального бюджету, хоча Австралія має суттєве представлення і на регіональному рівні. Саме до регіонального рівня тяжіє управління в Канаді – 10 з 13 віднесено до регіонального рівня, причому 8 зосереджено виключно на цьому рівні. Для Німеччини характерна децентралізована модель управління, де на місцевому рівні представлено більшість соціальних послуг.

З країн аналізованої групи США має багаторівневу систему – кожен тип соціальних послуг відноситься не менше, ніж до двох управлінських рівнів. Хоча треба пам'ятати, що США є федеративною державою з високим рівнем автономії штатів, тому така структура є закономірною, зважаючи на форму державного устрою країни та її розмір.

Україну також можна охарактеризувати як країну з багаторівневою моделлю управління соціальними послугами, особливістю якої є віднесення більшості послуг до усіх трьох рівнів управління та фінансування. Зауважимо, що як основу для порівнянь ми брали результати представлені в [14], де структура витрат мала саме такий вигляд. Для України актуальним буде дещо інший склад соціальних послуг, зокрема «поліція» у групі «громадський порядок» не відноситься до соціальних послуг.

Це зумовлено визначенням, передбаченим Законом (Соціальні послуги – спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають. Особи/сім'ї можуть надаватися одна або одночасно декілька соціальних послуг [15]), проте для зіставлення ми залишили запропонований перелік соціальних послуг.

Основна відмінність моделі управління соціальними послугами в Україні та у країнах аналізованої групи полягає саме у ступені залучення приватного капіталу. Аналізовані країни мають значний досвід залучення надавачів послуг до процесів фінансування, зокрема США і Велика Британія мають гарні приклади залучення приватного капіталу.

Отже, аналіз свідчить, що система управління соціальними послугами може бути побудована у будь-який спосіб – окремо на державному, регіональному або місцевому рівні чи у певній комбінації. Проте ускладнення структури управління повинно існувати на тлі ефективних інститутів державного регулювання. Оскільки складна структура, як правило, призводить, по-перше, до збільшення кількості суб'єктів, що впливають на методи надання послуг, фінансові умови та бажані соціальні наслідки, по-друге, до ускладнення процедур потрапляння на ринок приватних організацій-надавачів послуг. Розподілення повноважень та відповідальності між декількома рівнями може ускладнювати співпрацю з приватним сектором, а відсутність узгодженості між рівнями управління викликає труднощі у вимірюванні оцінки вартості наданих соціальних послуг, а відповідно ускладнює надання відшкодування. Крім того складна структура як правило характеризується більшим розміром трансакційних витрат.

Серед інститутів, які значно вплинуть на якість надання соціальних послуг, найбільш актуальним, на нашу думку, є інститут соціального підприємництва та соціальних інвестицій, який наразі активно розвивається у світі. Зумовлено це передусім двома факторами: збільшенням попиту на декілька послуг одразу з боку найбільш уразливих груп населення та скороченням наявних фінансових ресурсів, зумовлене почат-

ком фінансової кризи і глобальної рецесії [14].

Наслідком розвитку соціального підприємництва є соціальні інвестиції або інвестиції соціального впливу (грунтовне дослідження і пояснення різниці між типами інвестицій (соціально, соціально відповідальні тощо) наведено у праці [14]). У даному дослідженні ми керуємося саме розумінням інвестицій соціального впливу – Social Impact Investment – як приватних інвестицій, що орієнтовані на суспільну вигоду, тобто інвестори готові надати фінансування для організацій, які не можуть генерувати прибуток на рівні, що вимагають традиційні інвестори, проте створюють соціальний ефект. До складу цих інвесторів входять приватні особи з високим рівнем доходу, сімейні офіси, фонди та інституційні інвестори, зацікавлені у вкладанні коштів у проекти, що забезпечують соціальну та фінансову віддачу [16]. Фінансові цілі можуть варіюватися від збереження капіталу до отримання середньо ринкової норми прибутку. Діапазон соціальних цілей є також досить широким – від поліпшення соціально-економічних умов до позитивних екологічних результатів.

Перспективи розвитку інвестицій соціального впливу залежить від того, наскільки інноваційні форми фінансування соціальних послуг можуть бути вбудовані в інституційну структуру національної економіки – узгоджуватися як з інститутами соціальної сфери, її державного регулювання, так і з такими економічними інститутами як фондовий ринок. Саме така інституційна відповідність дозволить сформувати систему фінансового забезпечення з різними формами залучення фінансових ресурсів приватного сектора (фондові інструменти фінансування, кредитні ресурси, різні форми публічно-приватного партнерства тощо) з різним розподілом за рівнями управління тощо. Дослідники соціального інвестування відзначають, що ступінь розвитку фінансового сектора в країні може потенційно впливати на розвиток інвестицій соціального впливу. Наразі відзначають, що найбільш активні ринки інвестицій соціального впливу знаходяться у країнах з найбільш розвиненими

фінансовими секторами – США та Великій Британії [14].

Можна говорити про інституціоналізацію інвестицій соціального впливу саме в країнах з високим рівнем розвитку фінансового сектора. Так, створена Глобальна мережа інвестицій впливу (Global Impact Investing Network – GIIN) – неприбуткова організація у США, що поєднує провідних учасників ринку інвестицій соціального впливу, і яка в тому числі має на меті координацію зусиль щодо досягнення окремих соціальних цілей, створення звітності та стандартів інвестицій впливу, розробку методології оцінювання ефективності соціального підприємництва [17].

Згідно з річним звітом GIIN за 2016 р. переважна більшість респондентів (приблизно 90%) зазначила, що у 2016 році вони спостерігають збільшення кількості фахівців, які мають відповідні навички роботи у цьому секторі. Значна кількість респондентів також вказує на прогрес в інших показниках зрілості ринку, таких як наявність якісних інвестиційних можливостей, удосконалення практики вимірювання соціального впливу, інноваційні фінансові структури та спільне розуміння визначення та сегментації на ринку. Учасники опитування вважають, що входження великих фінансових компаній у сектор інвестицій соціального впливу дозволить професійно розвивати ринок та залучати необхідний капітал, хоча зазначають, що існує ризик відходу від соціальної місії інвестицій впливу [18].

Отже, сучасні тенденції розвитку соціальної сфери свідчать про необхідність розвитку у соціальній сфері інститутів ринкової економіки: ринку соціальних послуг, соціального підприємництва у поєднанні з розвитком інвестицій соціального впливу. Регулювання цих процесів необхідно здійснювати на таких принципах:

1. *Пріоритет соціальних цілей у співпраці різних стейкхолдерів.* Розвиток ринкових інститутів повинен розглядатися з урахуванням традиційних підходів до надання публічних благ. Адже повна відмова від державного забезпечення соціальних послуг може загрожувати зміщенням цілей організацій-надавачів до прибутковості. Тому необхідно розвивати і підтримувати такі

форми співпраці, що дозволяють зосереджувати кошти на напрямках, що мають значний соціальний вплив.

2. *Постійне удосконалення якості.* Процес надання соціальних послуг має безперервно удосконалюватися через інновації у цій сфері. Розширення можливостей для соціального підприємництва може стимулювати інноваційні підходи до надання соціальних послуг. Досвід Європейських країн свідчить, що наслідком зростання соціальних підприємств за останні кілька десятиліть стало розширення соціальних інвестицій. Це пояснюється тим, що соціальне підприємництво орієнтується на інноваційні способи вирішення соціальних проблем. Саме тому аналітики відзначають, що протягом останнього десятиліття спостерігалось зростання ринку інвестицій в соціальну сферу як з метою задоволення зростаючих соціальних потреб, так і для розробки додаткових підходів до фінансування рішень соціальних проблем [17; 18].

3. *Пріоритетність одного рівня управління бюджетними коштами.* Якщо бюджетні кошти управляються контролюються на декількох рівнях, то у процесі розподілу можливе неефективне витрачання коштів. Мова не йде лише про нецільове використання чи інші порушення законодавчих норм. Обмежений бюджет, як правило, більш ефективно використовується, якщо відноситься до одного центру відповідальності, тим більше якщо мова йде про співпрацю з приватним сектором і поєднання бюджетних коштів та фінансових ресурсів приватного сектора.

4. *Етапність та комплексна оцінка наслідків впровадження нових моделей управління соціальними послугами.* Чинні моделі та механізми мають функціонувати з відповідним ресурсним забезпеченням – матеріальна база, інформаційна мережа, людські ресурси. Відмова від цих моделей може мати наслідком втрати окремих функцій та появи додаткових витрат – виплати по безробіттю співробітників, які втратили роботу внаслідок впровадження нової моделі. Тому перехід до будь-якої нової моделі має бути етапним, а її ефективність повинна визначатися з урахуванням супутніх соціальних наслідків.

Висновки. Отже, пошук ефективних інститутів соціальної сфери, в тому числі інститутів регулювання, фінансового забезпечення галузей соціальної сфери є актуальним не лише для України, а й для країн Європейського Союзу. Причому в основі чинних трансформацій соціальної сфери у країнах ЄС, що мають високі соціальні стандарти та досвід впровадження інноваційних механізмів фінансового забезпечення є розвиток нових інститутів. Реалізація подальших досліджень у напрямку обґрунтування принципів та процедур державного регулювання інституційних змін є досить перспективною.

Література

1. Горемікіна Ю.В. Проблеми розвитку недержавних організацій у сфері надання соціальних послуг / Ю. В. Горемікіна // Демографія та соціальна економіка – 2009. – № 1. – С. 161–168.
2. Перспективы развития мировой экономики. Институциональное строительство. Международный валютный фонд, сентябрь 2005. – 281 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2005/02/rus/weo0905r.pdf>
3. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / пер. с англ. А. Н. Нестеренко. – М. : Фонд экономической книги «Начала», 1997. – 180 с.
4. Клейнер Г. Б. Эволюция институциональных систем / Г. Б. Клейнер ; Российская академия наук, Центральный экономико-математический институт. – Москва : Наука, 2004. – 238, [1] с.
5. Кузьминов Я. И. Институты: от заимствования к выращиванию: опыт российских реформ и возможное культивирование институциональных изменений / Я. И. Кузьминов, В. В. Радаев, А. А. Яковлев, Е. Г. Ясин. – М. : ГУ-ВШЭ, 2005. – 54 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.hse.ru/data/2012/11/26/1301612767/2005_institution_ot_zaim_k_vyrasch.pdf
6. Williamson O. E. The New Institutional Economics: Taking stock, Looking ahead. Journal of Economic Literature, vol. XXXVIII, September, 2000, pp. 595-613.
7. Gehring T., Oberthür S. Comparative empirical analysis and ideal Types of Institutional Interaction. In Institutional Interaction in Global Environmental Governance. Synergy and Conflict among International and EU Policies, ed. by Sebastian Oberthür and Thomas Gehring, Cambridge, Mass.: MIT Press, 2006, pp. 307-371.
8. Gehring T., Oberthür S. The Causal Mechanisms of Interaction between International Institutions, European Journal of International Relations Vol 15, Issue 1, 2009, pp. 125-156.

9. Kingston C., Caballero, G. Comparing theories of institutional change // *Journal of Institutional Economics*, vol. 5, no. 2, 2009, pp. 151-180
10. Ronald G. Understanding Institutional Change: Fast-Moving and Slow-Moving Institutions, *Studies in Comparative International Development*, 2004. Available at: <http://eml.berkeley.edu/~groland/pubs/gr3.pdf>
11. Knowledge economy index. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://knoema.ru/search?query=knowledge%20economy%20index>
12. Benchmarking Countries in the Knowledge Economy: Presentation of the Knowledge Assessment Methodology (KAM). Knowledge for Development Program. World Bank Institute, November 9, 2004. – Retrieved from: <http://siteresources.worldbank.org/KFDLP/Resources/KAMBoardBriefing.pdf>
13. Бюджетний кодекс України. Редакція від 14.05.2017. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
14. Social Impact Investment: Building the Evidence Base. Organisation for Economic Co-operation and Development. December 15, 2015. – Retrieved from: <http://www.oecd.org/publications/social-impact-investment-9789264233430-en.htm>
15. Закон України «Про соціальні послуги» № 2671-VIII, від 17.01.2019 Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>
16. Financing Social Impact. Funding social innovation in Europe – mapping the way forward. European Commission, 2012 – 54 pp
17. Eyes on the Horizon. The Impact Investor Survey/ Global Impact Investing Network, J.P. Morgan, Global Social Finance, 04 May 2015. – Retrieved from: https://www.jpmorgan.com/cm/BlobServer/giin_2015.pdf?blobkey=id&blobwhere=1320674289058&blobheader=application/pdf&blobheadername1=Cache-Control&blobheadervalue1=private&blobcol=urldata&blobtable=MungoBlobs
18. Annual Impact Investor Survey 2017. The Global Impact Investing Network, May 17, 2017. A. Mudaliar, H. Schiff, R. Bass, H. Dithrich. – Retrieved from: https://thegiin.org/assets/GIIN_AnnualImpactInvestorSurvey_2017_Web_Final.pdf
5. Kuzminov, Ya.Y., Radaev, V.V., Yakovlev, A.A., & Yasin, E. H. (2005). *Instituty: ot zaimstvovaniya k vyrashchivaniyu: opyt rossiyskikh reform i vozmozhnoe kultivirovanie institutsional'nykh izmeneniy*. Moskva: HSE. Retrieved from https://www.hse.ru/data/2012/11/26/1301612767/2005_institution_ot_zaim_k_vyrasch.pdf
6. Williamson, O. E. (2000). The New Institutional Economics: Taking Stock, Looking Ahead. *Journal of Economic Literature*, 38(3), 595–613. doi:10.1257/jel.38.3.595.
7. Comparative Empirical Analysis and Ideal Types of Institutional Interaction. (2006). *Institutional Interaction in Global Environmental Governance*. doi:10.7551/mitpress/3808.003.0018.
8. Gehring, T., & Oberthür, S. (2009). The Causal Mechanisms of Interaction between International Institutions. *European Journal of International Relations*, 15(1), 125–156. doi:10.1177/1354066108100055
9. KINGSTON, C., & CABALLERO, G. (2009). Comparing theories of institutional change. *Journal of Institutional Economics*, 5(2), 151–180. doi:10.1017/s1744137409001283
10. Roland, G. (2004). Understanding institutional change: Fast-moving and slow-moving institutions. *Studies in Comparative International Development*, 38(4), 109–131. doi:10.1007/bf02686330
11. Knowledge economy index. Retrieved from <http://knoema.ru/search?query=knowledge%20economy%20index>
12. Benchmarking Countries in the Knowledge Economy: Presentation of the Knowledge Assessment Methodology (KAM). Knowledge for Development Program. World Bank Institute, November 9, 2004. Retrieved from <http://siteresources.worldbank.org/KFDLP/Resources/KAMBoardBriefing.pdf>
13. Biudzhetni kodeks Ukrainy vid 08.07.2010. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
14. Social Impact Investment: Building the Evidence Base. Organisation for Economic Co-operation and Development. December 15, 2015. Retrieved from <http://www.oecd.org/publications/social-impact-investment-9789264233430-en.htm>
15. Zakon Ukrainy «Pro sotsialni posluhy» vid 17/01/19. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>.
16. Financing Social Impact. Funding social innovation in Europe – mapping the way forward. European Commission, 2012, 54 pp.
17. Eyes on the Horizon. The Impact Investor Survey/ Global Impact Investing Network, J.P. Morgan, Global Social Finance, 04 May 2015. Retrieved from https://www.jpmorgan.com/cm/BlobServer/giin_2015.pdf?blobkey=id&blobwhere=1320674289058&blobheader=application/pdf&blobheadername1=Cache-Control&blobheadervalue1=private&blobcol=urldata&blobtable=MungoBlobs
18. Annual Impact Investor Survey 2017. The Global Impact Investing Network, May 17, 2017. A. Mudaliar, H. Schiff, R. Bass, H. Dithrich. Retrieved from https://thegiin.org/assets/GIIN_AnnualImpactInvestorSurvey_2017_Web_Final.pdf

References

1. Horemykina, Yu. (2009). Problemy rozvytku nederzhavnykh orhanizatsii u sferi nadання sotsialnykh posluh. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 1, 161-168.
2. Perspektivy razvitiya mirovoy ekonomiki. *Institutsionalnoe stroitelstvo. Mezhdunarodnyy valyutnyy fond*. Retrieved from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2005/02/rus/weo0905r.pdf>
3. North, D. (1997). *Instituty, institutsionalnye izmeneniya i funktsionirovanie ekonomiki*. Moskva: «Nachala».
4. Kleiner, G.B. (2004). *Evolutsiia institutsionalnykh system*. Moskva: Nauka.

РАЗВИТИЕ СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЫ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ

К. В. Багмет, к. э. н., докторант, Сумской государственной университет

В статье проведено исследование предпосылок институциональных изменений в социальной сфере Украины через анализ качества институциональной режима и действующей модели управления и финансирования социальных услуг. Сравнительный анализ стран по соотношению индекса экономики знаний во времени показал, что именно за счет институциональной составляющей происходит уменьшение значения данного индекса. Страны с высоким уровнем дохода не демонстрируют динамику существенного роста по этому индексу. Репрезентативным, является то, что страны, которые находятся на пути создания конкурентных институтов (страны Балтии, Польша) демонстрируют растущую динамику индекса экономики знаний, в том числе, по развитию институтов. Информативным также является анализ отдельных составляющих индекса экономики знаний. Так, по количественному показателю, который характеризует экономический и институциональный режимы, Украина демонстрирует снижение качества институциональной среды за период с 2000 по 2012 годы.

Проведен сравнительный анализ моделей управления социальными услугами Украины и зарубежных стран. Выявлено, что в Украине сформирована многоуровневая модель управления социальными услугами, особенностью которой является отнесение большинства услуг ко всем трем уровням управления и финансирования. Результаты анализа свидетельствуют, что управление предоставлением социальных услуг распределено в пределах широкого круга заинтересованных сторон. Основное отличие модели управления социальными услугами в Украине и в странах рассматриваемой группе заключается в степени привлечения частного капитала.

Современные тенденции развития социальной сферы свидетельствуют о необходимости развития в социальной сфере институтов рыночной экономики: рынка социальных услуг, социального предпринимательства в сочетании с развитием инвестиций социального воздействия. Регулирование этих процессов необходимо осуществлять на следующих принципах: приоритет социальных целей в сотрудничестве стейкхолдеров, постоянное усовершенствование качества, приоритетность одного уровня управления бюджетными средствами, этапность и комплексная оценка последствий от внедрения новых моделей управления социальными услугами.

Ключевые слова: социальная сфера, институциональные изменения, индекс экономики знаний, управление, социальное предпринимательство, инвестиции социального влияния, финансовое обеспечение институциональных преобразований.

DEVELOPMENT OF SOCIAL SECTOR THROUGH INSTITUTIONAL CHANGE

K. V. Bagmet, Ph. D (Econ.), Doctoral Candidate, Sumy State University

The article analyses the preconditions of institutional changes in the social sector of Ukraine with the focus on the analysis of institutional regime quality and the analysis of the current model of social services management and financing. A comparative analysis of countries by the Knowledge Economy Index showed that it is due to institutional component that this index value decreases. High-income countries do not show significant growth dynamics as well. It is a quite representative fact that countries on path to creating competitive institutions (Baltic countries, Poland) are demonstrating the increasing dynamics of the Knowledge Economy Index, by the development of institutions as well. The analysis of individual components of the Knowledge Economy Index is also informative. Thus, Ukraine demonstrates a decline in the institutional environment quality over the period from 2000 to 2012 according to quantitative indicator of the economic and institutional regimes.

The article also compares models of social services management in Ukraine and in developed countries. A multi-level model of social services management in Ukraine is formed. Its feature is

that most services are attributed to all three levels of management and financing. The results of the analysis show that the management of social service delivery is distributed to a wide range of stakeholders. The main difference between the models of social services management in Ukraine and in the countries of the analysed group is in the degree of private capital attraction.

Current trends in the social sector development indicate the need for development of market economy institutions there: the social services market, social entrepreneurship in combination with the development of social impact investments. These processes should be regulated based on the following principles: priority of social goals in stakeholder cooperation, continuous improvement of quality, priority of one level of management of budgetary funds, stage-by-stage and comprehensive assessment of consequences of implementing new models of social services management.

Keywords: social sector, institutional changes, Knowledge Economy Index, management, social entrepreneurship, social impact investments, financial security.

Надійшла до редакції 04.03.19 р.